

Pokritost strokovne in znanstvene produkcije v Sloveniji v področju epidemiologije depresije kot dela demografije zdravja v COBISS.SI

Coverage of professional and scientific production in Slovenia in the field of epidemiology of depression as part of health demography in COBISS.SI

Tvrtko-Matija Šercar¹

Institut informacijskih znanosti
Maribor (IZUM)
Maribor Slovenija
tvrtko.sercar@ext.izum.si

Romana Muhvič Šumandl²

Institut informacijskih znanosti
Maribor (IZUM)
Maribor Slovenija
romana.muhvic@izum.si

Povzetek

Informacijsko znanost in informacijsko tehnologijo uporabljajo vse druge znanosti kot uporabno epistemologijo. Podana je spodbuda k premisleku o izdelavi sheme védenja demografije, ki naj bi zajemala demografijo zdravja in epidemiologijo na koherenten način, saj se v sedanji znanstveni praksi povezuje demografija različno s drugimi znanstvenimi področji. Enkrat predstavlja z ekonomsko teorijo posebno podklaso v klasi družbenih ved, drugič je del statistike itp. Odgovornost za izdelavo sheme védenja demografije lahko avtoritativno prevzamejo le znanstveniki in strokovnjaki s področja demografije. MIRA nacionalni program duševnega zdravja je prvi tovrstni strateški dokument, ki povezuje službe duševnega zdravja vseh odgovornih sektorjev zdravstva, socialnega varstva, vzgoje in šolstva za obdobje 2018-2028 v Republiki Sloveniji. Ciljana pokritost je preverjana z iskanjem v COBISS.SI.

Ključne besede

shema védenja demografije, demografija zdravja, epidemiologija depresije, MIRA, COBISS.SI, SGC

Abstract

Information science and the information technology with which it is fused are used by all other sciences as an applied epistemology. An incentive is given to consider the creation of a knowledge map of demography, which should cover health demography and epidemiology in a coherent way, since in current scientific practice, demography is connected differently with other scientific fields. One time it represents a special subclass in the class of social sciences with economic theory, the

¹ Dr.sc. Tvrtko-Matija Šercar, upokojen sodelavec IZUM

² Romana Muhvič Šumandl, Vodja sektorja Upravljanje servisov, IZUM

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2024, 7–11 October 2024, Ljubljana, Slovenia

© 2024 Copyright held by the owner/author(s).

<http://doi.org/10.70314/is.2024.dem.11>

other time it is part of statistics, etc.. Only scientists and experts in the field of demography can authoritatively assume the responsibility for creating a knowledge map of demography. The MIRA national mental health program is the first strategic document of its kind that connects the mental health services of all responsible sectors of health, social care and education for the period 2018-2028 in the Republic of Slovenia. Targeted coverage is checked by searching COBISS.SI.

Keywords

knowledge map of demography, health demography, epidemiology of depression, MIRA, COBISS.SI, SGC

1 Uvodna opomba

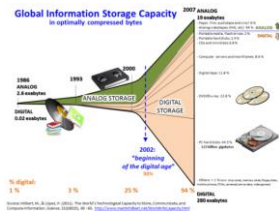
Lani sva s kolegom Šobotom predstavila rezultate komparativne bibliografske raziskave o obzivu sistema COBISS.SI in COBISS.SR znotraj mreže COBISS.net na zahteve uporabnikov po informacijah o znanstveni produkciji v področju demografije in sociologije prebivalstva v Republiki Sloveniji in Republiki Srbiji. [1]

Na vabilo k sodelovanju s prispevkom na letošnji konferenci Demografske in družinske analize - IS2024 sva se odločila s kolegico Muhvič pripraviti prispevek o bibliografski pokritosti strokovne in znanstvene produkcije v Sloveniji v področju socialnih, bioloških in genetskih razsežnosti epidemiologije psihiatričnih motenj kot dela demografije zdravja (Health demography).

2 Shema védenja demografije – spodbuda k premisleku

»Na začetku je bila informacija, beseda je prišla kasneje.« [2] Informacijsko znanost in informacijsko tehnologijo uporabljajo vse druge znanosti kot uporabno epistemologijo. Sprememba paradigme je bila prepoznana v začetku leta 2000. Nova paradigma pomeni premik od uporabe tehnologij, računalništva

in inženirstva kot podpore raziskovalnem delu in znanju k integraciji tehnologij, računalništva in inženirstva v strukturo vseh drugih znanosti. Niti nekoč sila uspešen slogan »podpora znanju« več ne izraža bistva nove paradigme o integraciji! Bilo je ugotovljeno, da se je l. 2002 začela »digitalna doba«. [3]

Slika 1: Leto 2002 - začetek digitalne dobe [3]

Oblikovati »knowledge map« ali shemo védenja pomeni določiti meje znanstvenega področja, opredeliti njegove glavne dele po predmetu in odnose med njimi.

Shema védenja demografije (demography knowledge map) ni dorečena na način, ki ga je pred dvadesetimi leti kot »standard« postavil Zins na primeru sheme védenja informacijske znanosti. [4][5]

Običajna definicija demografije ne vključuje ravno demografije zdravlja (Health demography).

Po nekem pristopu sta demografija in epidemiologija deli statistike. Statistika (običajni pomen popis številčnega stanja; izvorno iz nemščine Statistica Staatslehre, Staatswissenschaft državoslovje, državna teorija, politična znanost, status nlat tudi Staat, Status, država) se ukvarja z zbiranjem, organizacijo, analizo, interpretacijo in predstavitvijo podatkov o gospodarskih, socialnih ipd. procesih.

Z uporabo statistike so se razvile številne specialnosti v različnih področjih.

Demografija je preučevanje (study) vseh vrst populacij in je zelo splošna znanost, ki jo je mogoče uporabiti za katerokoli dinamično populacijo, torej tisto, ki se spreminja skozi čas ali prostor.

Epidemiologija je preučevanje dejavnikov, ki vplivajo na zdravje in bolezen prebivalstva, ter služi kot temelj posegov v interesu javnega zdravja in preventivne medicine.

Znane knjižnične klasifikacije niso sheme védenja neke znanosti. Najzgodnejša znana knjižnična klasifikacijska shema je bila klasifikacija knjig Pinakesa Kalimahe, učenjaka v Aleksandrijski knjižnici v tretjem stoletju pred našim štetjem.

Knjižnični klasifikacijski sistemi se razlikujejo glede na označevanje, zgodovino, uporabo številčenja, hierarhijo in fasete. Razdelitve človeškega znanja po posameznih znanstvenih področjih je mogoče najti v univerzalnih shemah, kot so Klasifikacija Kongresne knjižnice (LCC), Deweyjeva decimalna klasifikacija (DDC), Univerzalna decimalna klasifikacija (UDC) in Klasifikacija Colon (CC), sheme za določeno področje (npr. klasifikacija za medicino NLM), za posamezno državo (npr. SAB, švedski knjižnični klasifikacijski sistem), klasifikacijske sheme v bibliografskih virih, informacijskih servisih in zbirkah podatkov.

Obstajajo

- naštevalne (predmetne značnice (subject heading) so navedene po abecedi, s številkami, ki so dodeljene vsaki značnici po abecednem vrstnem redu),

- hierarhične (po stopnjah, predmeti so razdeljeni hierarhično, od najbolj splošnih do najbolj specifičnih) in
- fasetno/analitično-sintetične (predmeti so razdeljeni na medsebojno izključujoče pravokotne fasete) klasifikacije.

Naloga klasifikacije in kategorizacije dokumentov se sestoji iz dodeljevanja dokumentov enemu ali več razredom ali kategorijam. To je mogoče narediti "ročno" (ali "intelektualno") in algoritemsko. Intelektualna klasifikacija dokumentov je večinoma področje bibliotekarstva, algoritemska klasifikacija dokumentov pa predvsem informacijske znanosti in računalništva.

Obstajata dve glavni filozofiji predmetne klasifikacije dokumentov:

- pristop, ki temelji na vsebini (content-based), in
- pristop, ki temelji na zahtevi (request-based).

Vsebinska klasifikacija je klasifikacija, pri kateri teža, dodeljena posameznim temam v dokumentu, določa razred, v katerega je dokument uvrščen.

Na zahtevo usmerjeno razvrščanje (ali indeksiranje) je razvrščanje, pri katerem pričakovana zahteva uporabnikov vpliva na to, kako so dokumenti razvrščeni. Klasifikator se sprašuje: "Pod katerimi deskriptorji naj se nahaja ta entiteta?" in »Pomislite na vse možne poizvedbe in se odločite, za katere je zadevna entiteta ustrezna«. [6]

Razlikujemo dodeljevanje dokumentov v razrede ("klasifikacija") in dodeljevanje predmetov dokumentom ("predmetno indeksiranje"), vendar to razlikovanje ni plodno. »Te terminološke razlike so povsem nesmiselne in povzročajo samo zmedo«. [7]

Obstajajo številne tehnike samodejnega (avtomatskega) razvrščanja dokumentov.

Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) je leta 1994 izdala navodila za oblikovanje predmetnih oznak Vsebinska obdelava v vzajemnem katalogu. Leta 2000 se je v IZUM-u začel razvoj Splošnega geslovnika COBISS.SI (SGC), ki sega na vsa področja človeškega znanja in je namenjen predmetnemu označevanju v sistemu COBISS.SI. [8] Na iskalno besedo »demografija« dobimo 29 predmetnih točk dostopa.

Zinsova študija »Knowledge Map of Information Science« je bila namenjena raziskovanju temeljev informacijske znanosti, izvedena pa je bila z metodo Delphi in analizo področja (domain analysis, DA) v letih 2003–2005.

Metodo Delphi je Zins uporabil za zbiranje podatkov in za kritično in strukturirano debato (s pomočjo treh vprašalnikov) med ekspertom.

Izraz »Delfi« izvira iz starogrške mitologije. Stari Grki so verjeli, da so območje glavne prerokinje Pitije v preročišču Delfi in so tam bile narejene prerokbe, ki so narekemale in usmerjale vitalne državne zadeve. [9]

Metodo analize področja je Zins uporabil za izdelavo sheme védenja informacijske znanosti.

Domena je družbeno in teoretično definirano znanje skupine znanstvenikov istega ontološkega in epistemološkega interesa. [10]

Domene so v bistvu sestavljene iz treh vrst teorij in konceptov:

- ontoloških teorij in konceptov o predmetih človeške dejavnosti;
- epistemoloških teorij in konceptov znanja in načinov pridobivanja znanja, ki implicirajo metodološka načela o načinih raziskovanja predmetov; in
- socioloških konceptov o skupinah ljudi, ki se ukvarjajo z istimi predmeti.

Kot formalne predstavitve množice konceptov z nekega področja in razmerij med njimi imajo ontologije nepogrešljivo vlogo pri razvoju informacijskih sistemov s semantično komponento. [11][12][13][14]

Različne znanosti, ki proučujejo iste predmete in probleme iz svoje perspektive, se udeležujejo vzajemnega delovanja.

Obstajata "mala" in "velika" interdisciplinarnost.

"Mala" interdisciplinarnost je povezovanje specialnosti znotraj neke širše discipline, med katerimi je "oddaljenost" majhna.

"Velika" interdisciplinarnost je povezovanje različnih znanstvenih disciplin, med katerimi je "oddaljenost" velika. [15] Rinia je meril in vrednotil interdisciplinarno naravo raziskav in prenos znanja med disciplinami z uporabo kvantitativnih analiz citiranja. Citiranje je način, na kateri znanost funkcionira kot industrija znanja. Neki znanstveni članek najboljšje »indeksirajo« citati virov. Rezultati analize citiranja kažejo na velik pretok znanja med disciplinami. Citatna analiza razkriva veliko dinamičnost sodobne znanosti, medtem ko so se knjižnične klasifikacijske sheme (LCC, DDC, UDC in dr.) za organizacijo shranjevanja knjižničnega gradiva v prostoru pokazale za dokaj statične.

Slika 2: Primer police podrazreda

3 Program MIRA – Nacionalni program duševnega zdravja v Republiki Sloveniji

Socialna in psihiatrična epidemiologija je področje, ki preučuje porazdelitev in dejavnike duševnega zdravja znotraj populacij. Raziskuje, kako družbeni dejavniki, kot so socialno-ekonomski status, mreže skupnosti in življenjski dogodki, vplivajo na incidenco in razširjenost psihiatričnih motenj. Ta veja epidemiologije pogosto vključuje interdisciplinarne raziskave, ki združujejo vpoglede iz socialne psihologije, sociologije, antropologije in javnega zdravja, da bi razumeli kompleksne interakcije med družbenimi okolji in rezultati duševnega zdravja. Duševne motnje spadajo med deset poglavitnih vzrokov oviranosti v svetu s hudimi družbenimi in gospodarskimi posledicami za posameznike, družine in skupnosti. Slabo duševno zdravje tako pomeni izgubo najmanj 3 do 4 % bruto domačega proizvoda, po nekaterih ocenah pa še več. Svetovna zdravstvena organizacija kot Evropska unija in Slovenija namenjata promociji in varovanju duševnega zdravja vedno več pozornosti in sredstev.

Učinki razrednih odnosov na depresijo in anksioznost presega učinke SES (socioeconomic stratification), kar kaže na premalo raziskane mehanizme v socialni epidemiologiji, npr. dominacijo in izkoriščanje. [16][17]

Po podatkih Eurostata za leto 2019 je 7,2 % prebivalcev držav članic Evropske unije poročalo o kronični depresiji. To je skoraj pol odstotne točke več kot pet let pred tem. Slovenija je v samem vrhu lestvice. Pri nas je takšnih namreč kar 15,1 odstotka prebivalcev, kar je skoraj tri odstotne točke več kot na Portugalskem, ki zaseda drugo mesto in skoraj osem odstotnih točk več od evropskega povprečja. Na tretjem mestu depresivcev so Švedsi z 11,7 odstotka takšnih, ki so poročali o kronični depresiji. Slovenija se uvršča med države z najvišjim odstotkom depresivnih moških (14,3 %).

Najpomembnejši strateški dokumenti Evropske unije za duševno zdravje so Evropski pakt za duševno zdravje in dobro počutje in Sklepi Sveta o Evropskem paktu za duševno zdravje in dobro počutje.

Državni zbor RS je sprejel leta 2018 Nacionalni program duševnega zdravja 2018–2028 MIRA.

Program MIRA je Nacionalni program duševnega zdravja, ki kot prvi tovrstni strateški dokument v Republiki Sloveniji celovito naslavlja in ureja področje duševnega zdravja. Program povezuje obstoječe ter dodaja nove službe in strukture ter tako odgovarja na potrebe ljudi na področju duševnega zdravja. Glavni poudarki programa so krepitev duševnega zdravja ter preprečevanje in celostna obravnava duševnih motenj. S tem namenom povezuje službe vseh odgovornih sektorjev, torej zdravstva, socialnega varstva, vzgoje in šolstva.

Cilj programa je vzpostaviti dobro podporno okolje na vseh področjih varovanja duševnega zdravja. Službe in storitve poskuša približati uporabnikom in jih spodbuditi k zgodnjemu iskanju pomoči ter na tak način zmanjšati institucionalizacijo na področju duševnega zdravja. [18]

4 Rezultati iskanj v področju demografije zdravja in epidemiologije depresije

Pokritost smo preverjali z iskanjem v COBISS.SI.

Iskalni niz	Št.zadetkov
Demografija zdravja Slovenija	255
Duševno stanje demografija Slovenija	90
Depresija demografija Slovenija	53
Duševno zdravje MIRA Slovenija	130
Demografija MIRA	46
MIRA demografija Slovenija	31
Epidemiologija depresije	289

Slika 3: Iskanja v COBISS.SI po področjih

Rezultati začetnih poizkusnih iskanj po ključnih besedah v COBISS+ v t.i. osnovnem iskanju (pomeni nediferencirano iskanje, ki ga uporabimo predvsem, kadar imamo dokaj popolne podatke; z uporabljenimi iskalnimi pojmi se sproži iskanje po vseh podatkih znotraj enega bibliografskega zapisa, tudi po morebitnih povzetkih in celotnem besedilu, če je le-to dostopno online):

Analiza najdenih zadetkov nam pokaže:

INTERDISCIPLINARNOST		
	Majhna	Velika
INOVACIJE	Znanstvena biološka fizika	Projekt človeškega genoma
	Družbena, ekonomska, tehnološka	jedrski magnetna rezonanca raziskava jedrske fuzije

Slika 10: Shematski prikaz razmerja med vrstami interdisciplinarnosti in vrstami inovativnosti (v poljih podan tipičen primer) [15]

V LCC so »družbene vede« razred H. Podrazred HA je »statistika«. Podrazred HB je »ekonomska teorija« in »demografija«.

V Wikipediji, prosti enciklopediji, stran "Oris (Outline) demografije" ne obstaja. Obstaja le članek o demografiji kot disciplini. Prav tako v Wikipediji ne obstaja stran "demografija zdravja" (Health Demography«. Obstaja le članek o »epidemiologiji depresije«

Proučevanja v področju epidemiologije depresije kot dela demografije zdravja so pokazala, da je depresija glavni vzrok obolevnosti in umrljivosti ljudi povsod po svetu!

Rezultati iskanja po bibliografskih bazah podatkov v sistemu COBISS.SI predstavljajo:

- podlago za dopolnitev SGC z dvema novima predmetnima oznakama »demografija zdravja« (health demography) in »epidemiologija depresije« iskalne besede »demografija«, kar naj bi upoštevali tudi pri izdelavi sheme védenja demografije (knowledge map of demography);
- prispevek k nastajanju znanstvene podpore Nacionalnemu programu duševnega zdravja v Republiki Sloveniji MIRA 2018-2028.

Odgovornost za izdelavo sheme védenja demografije (knowledge map of demography) lahko avtoritativno prevzamejo le znanstveniki in strokovnjaki s področja demografije.

References / Literatura

- [1] Šercar, Tvrtko in Šobot, Pero, 2023. Demografija in bibliografija = Demography and bibliography [Elektronski vir]. Demografske in družinske analize [Elektronski vir] = Demographic and Family Analyzes : Informacijska družba - IS 2023 = Information Society - IS 2023 : zbornik 26. mednarodne multikonference = proceedings of the 26th International Multiconference : zvezek F = volume F : 9. oktober 2023, 9 October 2023, Ljubljana, Slovenia (Str. 26-34) IS2023 Volume-F - Demografija.pdf (ijs.si)
- [2] Dretske, F.I., 1981. *Knowledge and the Flow of Information*. Oxford: Blackwell
- [3] Hilbert, M. in Lopez, P., 2011. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information. *Science*, 332(6025), pp. 60-65 DOI: [10.1126/science.1200970](https://doi.org/10.1126/science.1200970)
- [4] Zins, Chaim (2007). Classification Schemes of Information Science: Twenty-Eight Scholars Map the Field. *JASIST (Journal of the American Society for Information Science and Technology)*, March, 58(5): 645–672. (PDF) Classification schemes of Information Science: Twenty-eight scholars map the field (researchgate.net)
- [5] Šercar, T. M. in Brbre, I., 2007. Prispevek k filozofiji knjižničarstva in informacijske znanosti. *Organizacija znanja* 12 (3), str. 119-136 [https://www.cobiss.si/oz/HTML/OZ_2007_3_final/22/OZ_2007/3\(cobiss.si\)](https://www.cobiss.si/oz/HTML/OZ_2007_3_final/22/OZ_2007/3(cobiss.si))
- [6] Soergel, Dagobert (1985). *Organizing information: Principles of data base and retrieval systems*. Orlando, FL: Academic Press. Organizing information: Principles of data base and retrieval systems.

- [7] Lancaster, F. W. (2003). *Indexing and abstracting in theory and practice*. Library Association, London. Indexing and abstracting in theory and practice : Lancaster, F. Wilfrid (Frederick Wilfrid), 1933-2013 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive
- [8] IZUM, 2024. Splošni geslovnik COBISS.SI Splošni geslovnik SGC (SGC) SGC- Splošni geslovnik COBISS SGC- Splošni geslovnik COBISS
- [9] Prashant Nasa, Ravi Jain, and Deven Juneja, 2021. Delphi methodology in healthcare research: How to decide its appropriateness. *World J Methodol*, Jul 20, 11(4), pp. 116-129. doi: [10.5662/wjm.v11.i4.116](https://doi.org/10.5662/wjm.v11.i4.116) Delphi methodology in healthcare research: How to decide its appropriateness - PMC (nih.gov)
- [10] Hjørland, B. and Hartel, J., 2003. Afterword: Ontological, epistemological and sociological dimensions of domains. *Knowledge Organization* 30(3-4), pp.:239-245 https://www.researchgate.net/publication/297845253_Afterword_Ontological_epistemological_and_sociological_dimensions_of_domains
- [11] Šercar, T., 1988. 2. Problemske razine komunikacija: b) Semantička teorija komunikacija. V: Šercar, T. *Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa*. Zagreb-Ljubljana: ČGP DELO-Globus. Str. 80-85.
- [12] Fensel, D., 2002. Ontologies: a silver bullet for knowledge management and electronic commerce. Ontologies: A Silver Bullet for Knowledge Management and Electronic Commerce | SpringerLink
- [13] Šercar, T. M., 2002. Ontologies: a silver bullet for knowledge management and electronic commerce (Dieter Fensel). *Organizacija znanja 07 (3-4) Ontologies: a silver bullet for knowledge management and electronic commerce (Dieter Fensel) - Organizacija znanja (cobiss.si)*
- [14] Bošnjak, Aleš, 2016. Analiza nadgradnja informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti s sematično komponento [na spletu]. Doktorska disertacija. Maribor : A. Bošnjak. [Dostopano 14 avgust 2024]. Pridobljeno s: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=63111>
- [15] Rinia, E. J., 2007. Measurement and evaluation of interdisciplinarity research and knowledge transfer (doktorska disertacija), Universiteit Leiden. Microsoft Word - EdRDissTotalDef.doc (universiteitleiden.nl)
- [16] Seath, J. P., Bates, L. M., Keyes, K. M., Muntaner, C., 2015 Nov. Anxious? Depressed? You might be suffering from capitalism: Contradictory class locations and the prevalence of depression and anxiety in the United States. *Sociol Health Illn*. 37(8): 1352-1372. Published online 2015 Aug 3. doi: [10.1111/1467-9566.12315](https://doi.org/10.1111/1467-9566.12315) Anxious? Depressed? You might be suffering from capitalism: Contradictory class locations and the prevalence of depression and anxiety in the United States - PMC (nih.gov)
- [17] Šercar, T.M., 2024. Capitalism and the Depression. *International Journal of English Literature and Social Sciences* 9(3) Dostopno na Capitalism and the Depression (ijels.com)
- [18] Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), 2024. MIRA Nacionalni program duševnega zdravja. Dostopno na Opis programa - Program Mira (zadusevnozdravje.si)
- [19] Komac, Daša, 2001. Splošni angleško-slovenski in slovensko-angleški moderni slovar = English-Slovenian and Slovenian-English modern dictionary [urednica: Mojca M. Hočevcar; zapis angleške izgovarjave: Rastislav Šuštaršič], Ljubljana: Cankarjeva založba, 2001. – 910 str. ; 23 cm. – (Zbirka Moderni slovarji).
- [20] Ogleznev, V.V. in Surovcev, V.A., 2015. Определение per genus proximum et differentiam specificam и юридический язык Shole 9 (2), 228-240 Vitaly Ogleznev, Определение per genus proximum et differentiam specificam и юридический язык - PhilPapers schole-9-2.pdf (core.ac.uk)